

рівні, не нижчому за 3% цієї оцінки, помітно вплине на фінансове становище частини агропідприємств, особливо тих, які віддають перевагу вирощуванню зернових культур. Результатом буде активізація процесу перерозподілу земельних ресурсів, які від суб'єктів, що припинять діяльність, переходитимуть до економічно потужних виробників. Цей процес відповідає засадам ринкової економіки, хоча, очевидно, супроводжуватиметься загостренням на локальному рівні певних проблем соціального характеру.

Література

1. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 3–13.
2. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві (теорія, методологія, практика). Т. 1. Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Ве-

селяка. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки УААН», 2008. – 698 с.

3. Саблук П.Т. Реалізація механізму реформ в аграрній сфері / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2011. – №10. – С. 3–6.

4. Липчук В.В. Ефективність використання земельних угідь у сільському господарстві: монографія / В.В. Липчук, О.В. Лисюк. – Львів: СПОЛОМ, 2008. – 182 с.

5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах: статистичний бюлетень / Державний комітет статистики. – К.: [б. в.], 2011. – 88 с.

6. Данкевич А.Е. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві: монографія / А.Е. Данкевич. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с.

7. Інформаційно-роз'яснювальні та аналітичні матеріали щодо перспектив запровадження ринку земель / Державне агентство земельних ресурсів України. – [Електрон. ресурс]. – Доступно з: <http://www.dazru.gov.ua/>

Т.М. ЛЮДКЕВИЧ,
студентка, Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
Г.Ю. КОБЛЯНСЬКА,
к.е.н., Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Облік і моделювання витрат підприємства

Досліджено проблеми обліку витрат на підприємстві. Розроблено економетричну авторегресійну модель операційних витрат, що допомагає прогнозувати і раціонально спланувати діяльність підприємства.

Ключові слова: облік витрат, виробництво, операційні витрати, моделювання.

Исследованы проблемы учета издержек на предприятии. Разработана эконометрическая авторегрессионная модель операционных издержек, что помогает прогнозировать и рационально спланировать деятельность предприятия.

Ключевые слова: учет издержек, производство, операционные издержки, моделирование.

Problems of calculation of expenditures in the enterprise were analyzed. An econometric autoregression model of transaction costs which would help to forecast and efficiently plan were worked out.

Keywords: a calculation of expenditures, a production, transaction costs, a simulation.

Постановка проблеми. Процес функціонування будь-якого підприємства не можна уявити без здійснення витрат. Основною метою кожного підприємства є одержання максимального прибутку при мінімізації витрат із паралельним пі-

двищенням якості виготовленої продукції, наданих послуг. На сучасному етапі в Україні налічується велика кількість збиткових підприємств. Підприємства стикаються з необхідністю вирішувати непрості завдання щодо підвищення ефективності своєї діяльності через вирішення питання оптимізації витрат. Одним з інструментів їх вирішення є моделювання витрат за допомогою інформаційних технологій. Сучасною проблемою постає обліково-аналітичне прийняття рішень щодо управління витратами, адже вдосконалення обліку витрат є однією із складових прибутковості підприємства.

Актуальність теми правильна організація бухгалтерського обліку дає можливість підприємству раціонально організувати і контролювати облік витрат. Застосування сучасних методів моделювання і прогнозування соціально-економічних процесів допомагає встановити оптимальний шлях стратегічного розвитку економіки країни, підвищити ефективність трудової діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми обліку та моделювання витрат неодноразово розглядали у своїх працях такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, Н.О. Гура, С.Ф. Голов, Б.А. Засадний, С.Ф. Зубілевич, Т.Г. Мельник, С.А. Рибальченко, А.В. Ставицький, О.І. Черняк, В.Г. Швець.

Метою статті є дослідження обліку витрат на підприємстві. Також завданням є аналіз та моделювання операційних витрат.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виклад основного матеріалу. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її відображення у фінансовій звітності регулює П(С)БО 16 «Витрати».

Метою обліку витрат і визначення собівартості продукції є своєчасне, документальне, повне і достовірне відображення фактичних витрат на виробництво продукції для забезпечення контролю використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів.

Завдання обліку витрат на виробництві:

1. Оптиміальне визначення розміру виробничих витрат.
2. Визначення ціни продукції і групування витрат.
3. Управління і контроль за обсягом витрат.
4. Своєчасні дані про стан витрат.

Об'єкти обліку витрат – це продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат [1].

Витрати виробництва – це виражені в грошовій формі точні витрати матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів на виробництво продукції [2].

Метою комерційного підприємства є максимізація прибутку. Для виготовлення продукції, надання послуг, що будуть реалізовані кінцевому споживачу, підприємству необхідні фактори виробництва, ресурси.

Витрати виробництва є вартістю ресурсів, залучених до виготовлення продукції, надання послуг підприємства, тобто оцінена в грошах вартість виробництва певного обсягу продукції.

В економічній науці розрізняють економічні та бухгалтерські витрати. Економічні витрати – це ті суми грошей, які підприємство зобов'язане виплатити кожному постачальнику ресурсів, для того щоб забезпечити їм такий рівень доходів, який дозволить би утримати ресурси в межах даного виду діяльності.

Явні витрати є ще бухгалтерськими, або розрахунковими. Це витрати підприємства на оплату послуг, введені у виробничий процес економічні ресурси, які куплені чи взяті в оренду. До них належать платежі за електроенергію, паливо, сировину, працю тощо. Вони є прямими грошовими виплатами підприємства власникам ресурсів.

Групування витрат за економічними елементами використовують для складання кошторису витрат на виробництво. Кошторис витрат – це плановий розрахунок витрат на всі потреби підприємства за певний період часу.

Згідно з Податковим кодексом України [3, с. 139] витрати підприємства поділяються на витрати операційної діяльності та інші витрати (табл. 2, 3).

Важливою умовою існування підприємств різних форм власності є оптимізація рівня витрат, що призводить до підвищення конкурентоспроможності продукції і ефективного функціонування підприємства. Економічне прогнозування, як і планування, є одним із видів управлінської діяльності. Прогноз ґрунтується на інформації про стан об'єкта, зовнішнього середовища, можливих змін із врахуванням нових факторів і закономірностей їх розвитку. Рішення, які приймають державні ор-

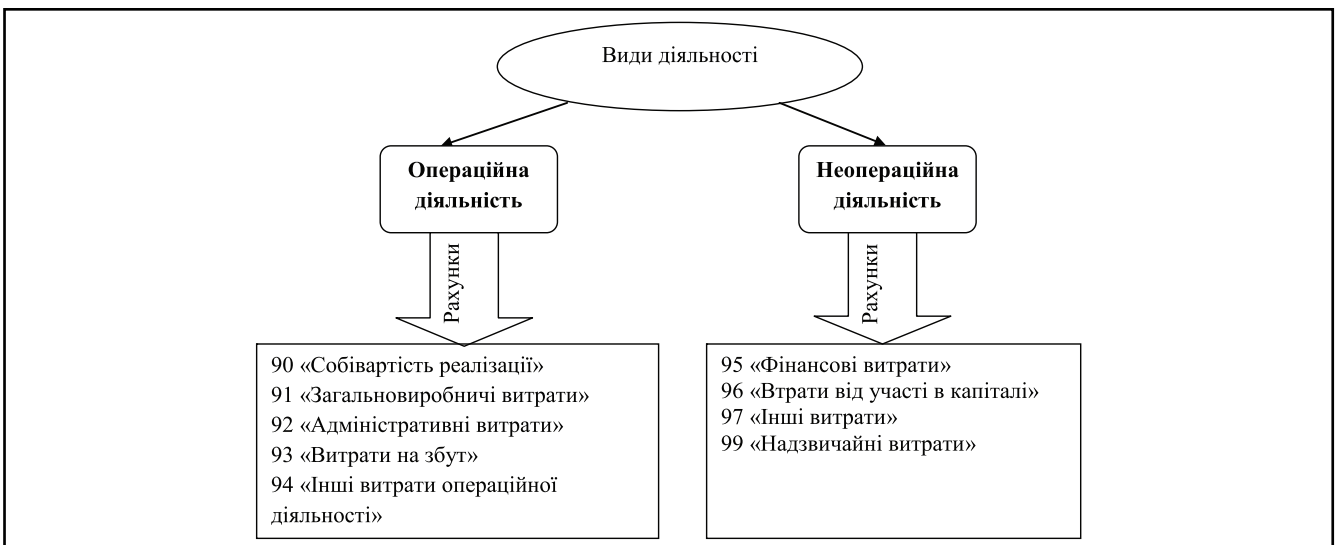

Рисунок 1. Схема обліку витрат за видами діяльності

Таблиця 1. Класифікація витрат за ознаками

№	Ознаки	Витрати
1	За місцем утворення витрат	Витрати виробництва, дільниці, цеху, відділу
2	За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Змінні та постійні витрати
3	За періодами витрат	Поточні і капітальні витрати
4	За складом витрат	Одноелементні та комплексні витрати
5	За видами витрат	Витрати за економічними елементами, за статтями калькуляції
6	За видами продукції, послуг	Витрати на виробу, на реалізовану продукцію, напівфабрикати
7	За сферою виникнення	Виробничі, невиробничі, позавиробничі витрати
8	За ступенем необхідності	Індивідуальні, суспільні витрати

Таблиця 2. Класифікація витрат операційної діяльності підприємства

Операційні витрати	1. Матеріальні витрати	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на сировину, матеріали, енергію, паливо. - Транспортні витрати. - Вартість на придбання матеріальних ресурсів, націнки. - Брокерські послуги, мито. - Винагороди постачальникам
	2. Витрати на оплату праці	<ul style="list-style-type: none"> - Заробітна плата за тарифами. - Премії, заохочення, надбавки до тарифних ставок. - Матеріальна допомога. - Компенсаційні виплати. - Оплата відпусток
	3. Відрахування на соціальні заходи	- Відрахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
	4. Амортизація	- Сума нарахованої амортизації необоротних матеріальних і нематеріальних активів
	5. Інші операційні витрати	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на відрядження. - Витрати на оплату засобів виробництва. - Витрати, пов'язані з управлінням виробництва. - Витрати на страхування, на консультації. - Витрати на рекламу. - Витрати на оплату за ліцензії, на гарантійний ремонт. - Оплати за реєстрацію статутних документів. - Витрати на оплату послуг комерційних банків. - Витрати на оновлення програмних продуктів. - Витрати на виготовлення бланків цінних паперів

Таблиця 3. Склад інших витрат підприємства

Інші витрати	1. Загальновиробничі витрати (п. 138. 10.1 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на управління виробництвом. - Амортизація основних засобів загальновиробничого призначення. - Витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування. - Витрати на вдосконалення технології та ефективності виробництва. - Витрати на опалення, освітлення, водопостачання та інші послуги з утримання виробничих приміщень. - Витрати на обслуговування виробничого процесу. - Витрати на охорону праці, техніку безпеки. - Сума витрат, пов'язаних з підтвердженням відповідності продукції, систем якості. - Інші загальновиробничі витрати
	2. Адміністративні витрати (п. 138. 10.2 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - Загальні корпоративні витрати, в тому числі організаційні витрати. - Витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та персоналу. - Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського використання. - Винагороди на консультаційні, інформаційні та аудиторські послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності. - Витрати на оплату зв'язку. - Витрати на врегулювання спорів у судах. - Інші витрати загальногосподарського призначення
	3. Витрати на збут (п. 138. 10.3 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на пакувальні матеріали. - Витрати на ремонт тари. - Оплата праці та комісійні винагороди продавцям. - Витрати на рекламу і дослідження ринку. - Витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом. - Витрати на гарантійних ремонт і обслуговування. - Витрати на транспортування, страхування товарів. - Інші товари, пов'язані зі збутом товарів.
	4. Інші операційні витрати (п. 138. 10.4 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати за операціями в іноземній валюті. - Амортизація наданих в оперативну оренду необоротних активів. - Страхові резерви. - Суми податків і зборів - Інші витрати операційної діяльності.
	5. Фінансові витрати (п. 138. 10.5 ПКУ)	- Нарахування відсотків по кредитах, позиках, за випущеними облігаціями, фінансовою орендою
	6. Інші витрати звичайної діяльності (п. 138. 10.6 ПКУ)	<ul style="list-style-type: none"> - Вартість вугілля та вугільних брикетів, безоплатно наданих за переліком професій. - Суми коштів добровільно перераховані до неприбуткових організацій. - Витрати на придбання ліцензій та дозвільних документів. - Інші витрати

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

гани для управління економікою чи підприємці при управлінні підприємством, часто зумовлюють негативні наслідки, тому передбачення цих наслідків і вибір найкращого шляху розвитку в конкретній ситуації є головним завданням управління.

Серед показників управління витратами підприємства є операційні витрати. На основі фінансового обліку та економіки можна здійснити моделювання операційних витрат за допомогою часового ряду. Інформаційним і програмним середовищем є SPSS та EViews 4.0, в яких можна застосувати ідею та алгоритм автокореляційної функції [4].

Автокореляція, або часова кореляція збурень, виникає в моделях, побудованих за даними, які є часовими рядами. Такий тип кореляції пов'язаний із певною інертністю показника, тобто якщо в деякий момент часу з певних причин виникло відхилення від закономірної поведінки і його вплив

може спостерігатися протягом наступних періодів часу. Процес авторегресії задовольняє рівняння:

$$y_t = c + \varphi_1 y_{t-1} + \varphi_2 y_{t-2} + \dots + \varphi_p y_{t-p} + \varepsilon_t.$$

Для знаходження коефіцієнтів автокореляції застосовують рівняння Юла – Уокера [5, с. 115].

Математично задача зводиться до пошуку залежності показника витрат x_t від показників попередніх періодів. Процес включає два етапи. По-перше, це визначення порядку авторегресійної моделі. По-друге, це саме створення моделі.

Для дослідження використовувалися квартальні показники операційних витрат ПАТ «Київенерго» 2009–2011 років. Отримано таке лінійне рівняння авторегресії для операційних витрат:

$$y_t = b_0 + b_1 y_{t-1} + b_2 y_{t-2} + \varepsilon_t.$$

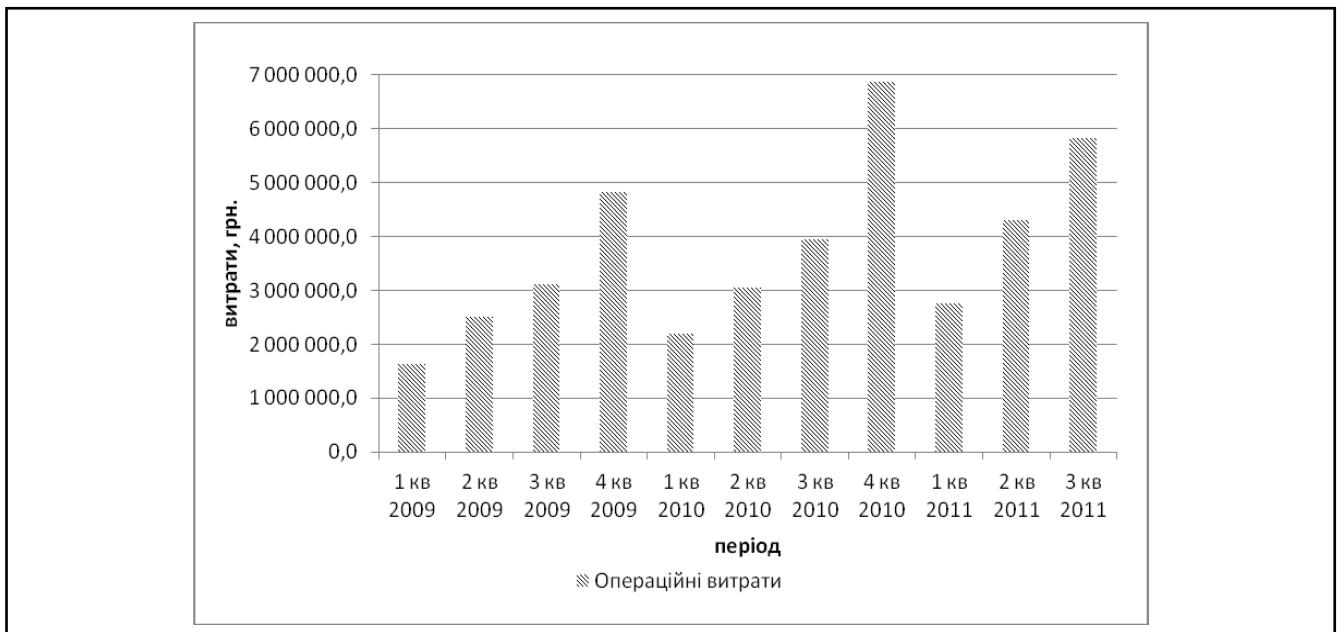

Рисунок 2. Динаміка операційних витрат ПАТ «Київенерго» в 2009–2011 роках

Джерело: [6], розрахунки авторів.

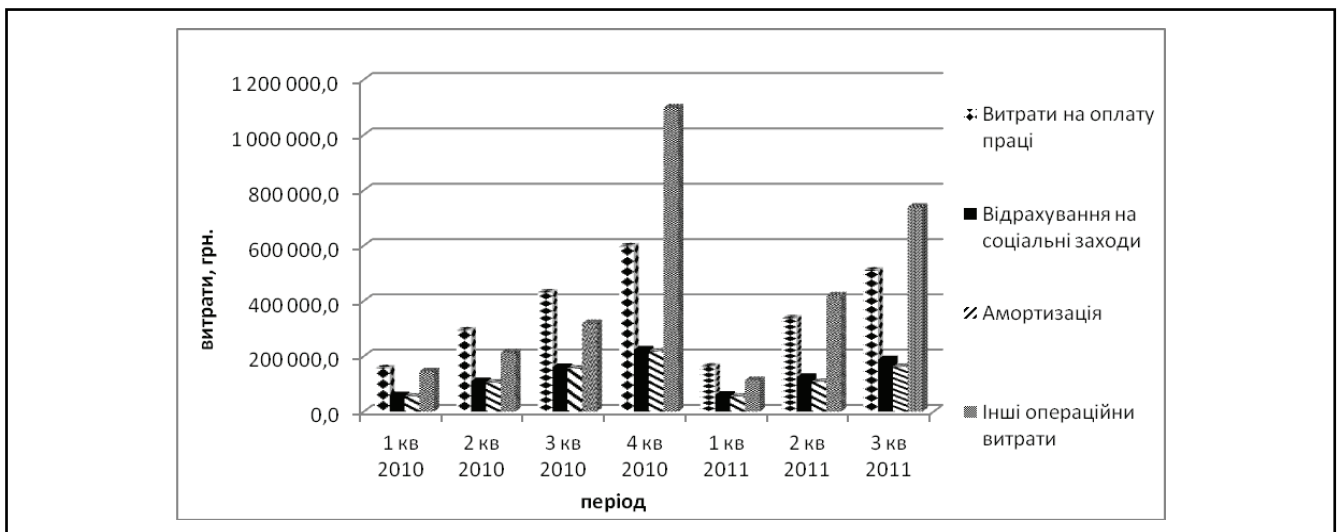

Рисунок 3. Розподіл операційних витрат ПАТ «Київенерго» у 2010–2011 роках

Джерело: [6], розрахунки авторів.

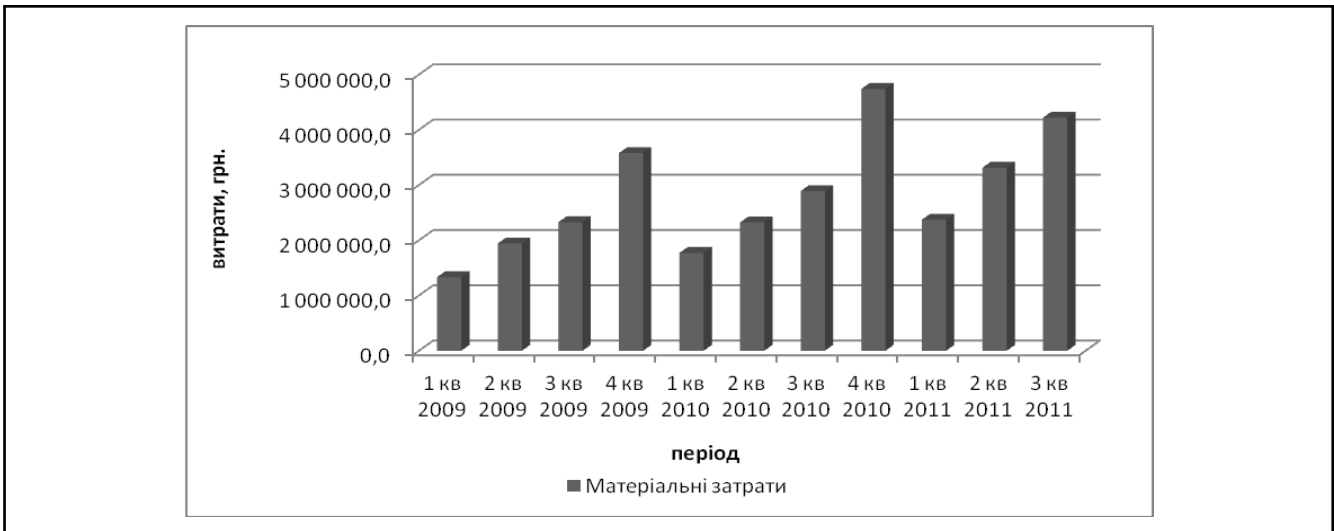

Рисунок 4. Динаміка матеріальних витрат ПАТ «Київенерго» в 2009–2011 роках

Джерело: [6], розрахунки авторів.

Таблиця 4. Прогноз операційних витрат ПАТ «Київенерго» на наступні чотири квартали

Прогнозований період	Операційні витрати, грн.
4 квартал 2011	6 857 312
1 квартал 2012	2 104 351
2 квартал 2012	3 933 924
3 квартал 2012	6 647 099
4 квартал 2012	6 053 412

Джерело: розрахунки авторів.

Тобто кожний попередній рівень витрат формує майбутній з певною вагою, яка визначається коефіцієнтами $b_i, i \equiv 1, 4$.

Отримана модель має вигляд:

$$y_t = -933621 + 1,4 \cdot y_{t-1} - 0,38 \cdot y_{t-2}$$

$$R^2 = 0,98$$

де y_t, y_{t-1}, y_{t-2} фактичні операційні витрати за останні три роки [6].

Головним елементом інформаційної бази витрат щодо оптимального формування витрат операційної діяльності підприємств є дані фінансової звітності та управлінського обліку. Авторегресійне моделювання – це спосіб вирішення проблеми прогнозування операційних витрат підприємства [7].

Перевагами моделювання є раціональне вирішення проблем кожного підприємства, оскільки мінімізація витрат на підприємстві взаємопов'язана із максимізацією прибутку. За результатами аналізу і моделювання були спрогнозовані операційні витрати ПАТ «Київенерго». Отримані результати можна спостерігати у табл. 4.

Висновки

За результатами проведеного дослідження були зроблені такі висновки:

1. У процесі здійснення господарської діяльності українські підприємства вирішують питання щодо підвищення ефективності діяльності через оптимізацію витрат та максимізацію прибутку із паралельним підвищенням якості виготовленої продукції, наданих послуг.

2. Групування витрат за елементами має велике значення для аналізу операційної діяльності підприємства. Крім обліку витрат, передбачених П(С)БО 16 «Витрати», підприємства для визначення оподаткованого прибутку обчислюють витрати за Податковим кодексом України. Згідно з Податковим кодексом України витрати поділяють на витрати операційної діяльності та інші витрати.

3. Оптимізація рівня витрат призводить до підвищення конкурентоспроможності продукції, послуг і ефективного функціонування підприємства. Авторегресійне моделювання витрат із використанням інформаційних технологій дає змогу управлінському персоналу якісно прогнозувати і раціонально планувати майбутні витрати та прибуток підприємства.

Література

1. Лень В.С. Фінансовий облік: Навчальний посібник [Текст] / В.С. Лень. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 608 с.
2. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. [Текст] / В.Г. Швець. – К.: Знання, 2008. – 535 с.
3. Податковий кодекс України: чинне законодавство зі змінами і доповн. 07.02.2011. [Текст] / К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 424 с.
4. Econometric Views 4.0 User's Guide. Quantitative Micro Software, LLC: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.eviews.com
5. Економетрика: підручник [Текст] / О.В. Комашко, А.В. Ставицький, О.В. Баженова; під редакцією О.І. Черняка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 359 с.

6. Офіційний сайт Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>

7. Темчишина Ю.Л. Авторегресійне моделювання витрат операційної діяльності: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Khp/2009_7/7-56.pdf

З.М. ТІТЕНКО,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України

До питання вивчення теоретичних основ конкурентоспроможності підприємств

Проаналізовано теоретичні аспекти понять «конкурентоспроможність підприємства» та «конкурентоспроможність продукції».

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, теорія, виробнича діяльність.

Проанализированы теоретические аспекты понятий «конкурентоспособность предприятия» и «конкурентоспособность продукции».

Ключевые слова: конкурентоспособность, предприятие, теория, производственная деятельность.

The theoretical aspects of concept «competitiveness of enterprise» and «competitiveness of products are analysed».

Keywords: competitiveness, enterprise, theory, production activity.

Постановка проблеми. Протягом досить тривалого часу в нашій країні виробництво продукції регулювалося не реальним попитом, а адміністративно-командним механізмом розподілу. В таких умовах питання конкурентоспроможності продукції практично не виникало. Проте з переходом до ринкової економіки ця проблема різко загострилася, і першочерговим завданням підприємств стало підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг, що неможливо без підвищення їхньої якості.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанню конкурентоспроможності приділено досить велику увагу у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, вагомий внесок у вивчення даного питання зробили А. Сміт, В.М. Осипов, Ю.І. Продіус, О.А. Стрелець, С.М. Кваша, Н.Є. Голомша, М.Й. Малік, О.А. Нужна та багато інших. Але, незважаючи на велику кількість наукових праць, і досі немає єдиного погляду щодо визначення поняття «конкурентоспроможність».

В економічній науці існує досить багато підходів щодо суті поняття «конкурентоспроможність», зокрема на макроекономічному рівні – конкурентоспроможність країни, на мікроекономічному – конкурентоспроможність галузі, підприємства, продукції тощо.

Метою статті є висвітлення різних поглядів науковців стосовно сутності понять «конкурентоспроможність підприємства» та «конкурентоспроможність продукції».

Виклад основного матеріалу. Розробці наукової проблеми, пов'язаної з визначенням поняття «конкурентоспроможність підприємства», присвячено роботи таких вчених-економістів, як В.Л. Белоусов, А.Е. Воронкова, М.І. Перцовський, М. Портерта інші.

Одним із засновників теорії конкуренції є А. Сміт, який отожднює конкуренцію з «невидимою рукою» ринку, яка автоматично врівноважує ринок і таким чином регулює відповідність приватних і суспільних інтересів: «Кожна окрема людина намагається використовувати свій капітал так, щоб його продукти мали найбільшу вартість. Зазвичай він і не має на увазі сприяти на користь суспільства і не усвідомлює, наскільки сприяє йому. Він має на увазі лише власний інтерес, переслідує лише власну вигоду, причому в цьому випадку він невидимою рукою направляється до мети, яка не входила в його наміри. Переслідуючи свої власні інтереси, він часто більш дієвим чином служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне служити їм» [10, с. 98].

Саме з цієї причини А. Сміт рішуче виступав проти втручання уряду в економічне життя, зокрема проти обмеження ввезення товарів з-за кордону, коли вони виявляються більш дешевими, ніж власні. Таким чином «невидима рука», яка з такою точністю регулює ціни на ринку, якраз і створює той спонтанний, або самовільний, порядок, завдяки якому ринкова економіка може протистояти хаосу і дезорганізації [10, с. 110].

На думку М. Портера, конкурентоспроможність підприємства – не що інше як здатність успішно оперувати на конкурентному ринку (регіоні, збуту) у певний період шляхом випуску й реалізації конкурентоспроможних виробів і послуг. Отже, для забезпечення конкурентоспроможності фірми постійно піклуються про найбільш повне та ефективно використання наявних в їхньому розпорядженні (і придбаних у майбутньому) всіх видів ресурсів [8, с. 217].

Він зазначив: «...компания добивается конкурентных преимуществ посредством инноваций. Они подходят к нововведениям в самом широком смысле, используя как новые технологии, так и новые методы работы. Они осваивают новые методы достижения конкурентоспособности или находят лучшие способы конкурентной борьбы при использовании старых способов. Инновации могут проявляться в новом дизайне продукта, в новом процессе производства, в новом подходе»